

Doc. dr Marek GRUCHELSKI

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Wyższa Szkoła Menedżerska w Warszawie

Dr Józef NIEMCZYK

Instytut Badań Rynku, Konsumpcji i Koniunktur w Warszawie

AGENDA NARODÓW ZJEDNOCZONYCH NA RZECZ ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU 2030 I CELE ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU – SZANSE REALIZACJI CELÓW^{1®}

The 2030 Agenda for sustainable development goals and sustainable
development goals – chances of implementation[®]

Agenda 2030 jest niezwykle potrzebną i pilną globalną strategią rozwoju zrównoważonego, w celu zadowalającego rozwoju indywidualnych osób, grup społecznych, krajów, czy niektórych, zwłaszcza zapóźnionych w rozwoju, rejonów świata. Najpilniejszym i najważniejszym, według nas, jest realizacja celu 13 Agendy, tj. hamowanie niekorzystnych zmian klimatycznych. Niestety, wydaje się, że niemożliwa jest pełna realizacja celów Agendy, ze względu na jej koszty, na niekorzystne uwarunkowania polityczno-gospodarcze oraz militarne, nasilającą się migrację i potrzebę jej finansowania. Niektóre wysoko i względnie wysoko rozwinięte kraje mogą nie być w stanie wspierać finansowo globalnego rozwoju zrównoważonego, ze względu na coraz słabszą kondycję finansową na tle stale rosnących globalnych finansów korporacyjnych i problemy wewnętrzne, np. zadłużenie i kryzys w całej gospodarce lub w jej niektórych sektorach, potrzebę zwiększania wydatków między innymi na obronność. Oceniamy, że największe szanse stabilnego rozwoju zrównoważonego istnieją w Europie, zwłaszcza w państwach Europejskiego Obszaru Gospodarczego.

Agenda 2030 is an extremely necessary and urgent sustainable global development strategy, to the satisfactory development of individuals, social groups, countries, and some, especially underdeveloped, regions of the world. The most urgent and most important task, in our opinion, is the implementation of the Agenda 13, i.e. the inhibition of adverse climate change. Unfortunately, it seems that it is impossible to fully achieve the objectives of Agenda, due to its cost, but also because of the unfavorable political, economic and military condition which increase migration and the need to finance its stabilization. Some high and relatively highly developed countries may not be able to financially support global sustainable development, due to the ever weakening financial condition on the background of ever-increasing global corporate finance and due to internal problems, eg. the debt and crisis in the whole economy or in some of its sectors, the need to increase defense spending. We estimate that the best chance of a stable sustainable development exists in Europe, especially in countries of the European Economic Area.

WSTĘP

Agenda Narodów Zjednoczonych na rzecz Zrównoważonego Rozwoju 2030 i Cele Zrównoważonego Rozwoju (Agenda 2030)¹ jest kolejnym, ostatnio upowszechnionym, ogólnoświatowym programem (planem) rozwoju zrównoważonego, po Encyklice *LAUDATO SI' Papieża Franciszka* która w porównaniu do Agendy 2030, jest bardziej ideogramem rozwoju zrównoważonego niż programem jego realizacji. Agenda 2030 zawiera 17 celów tego

rozwoju (CZR) oraz wynikających z nich 169 zadań szczegółowych. Jest ona kontynuacją Agendy 21, zawierającej 21 tzw. milenijnych celów rozwoju (MCR), sformułowanych na konferencji ONZ w Rio de Janeiro w 1992 roku, a następnie zawartych w Deklaracji Milenijnej ONZ z 2000 roku.² Cele te realizowane od 2000 do 2015 roku; były ukierunkowane na kraje biedniejsze, rozwijające się. Koszt realizacji MCR szacuje się na ok. 600 mld USD. Ocenia się, że nie zostały

¹ Agenda na rzecz Zrównoważonego Rozwoju i Cele Zrównoważonego Rozwoju (*Agenda 2030 Sustainable Development Goals*) została przyjęta we wrześniu 2015 roku w Nowym Jorku, na specjalnym szczycie Organizacji Narodów Zjednoczonych. Warto zaznaczyć, że pojęcie rozwoju zrównoważonego jest względnie młode. Pojawiło się po raz pierwszy oficjalnie w 1987 r. w dokumencie Komisji Środowiska i Rozwoju ONZ (kierowanej przez Gro Harlem Brundtland'a), zatytułowanym *Nasza Wspólna Przyszłość (Our Common Future)*, a następnie zostało sformułowane i uściślone na Konferencji ONZ Środowisko i Rozwój w Rio de Janeiro w 1992 roku. Nieoficjalnie, podczas dyskusji, pojęcie rozwoju zrównoważonego było używane już w 1972 roku na Konferencji ONZ w Sztokholmie w sprawie *Środowiska Człowieka*.

² Namiastki globalnych działań w zakresie kształtowania równowagi pomiędzy rozwojem społeczno-gospodarczym a środowiskiem naturalnym pojawiły się już na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XX wieku. Należy tu przypomnieć raport sekretarza generalnego ONZ U. Thanta, zatytułowany *Człowiek i jego środowisko* oraz raporty Klubu Rzymskiego. Pierwszy raport znany jest w Polsce w postaci książki zatytułowanej *Granice wzrostu*. Problematyka raportu była omawiana na wspomnianej Konferencji ONZ w Sztokholmie, gdzie w Deklaracji z konferencji stwierdzono, między innymi, że ochronę przyrody należy uwzględniać w planowaniu rozwoju gospodarczego, realizowanego poprzez racjonalną gospodarkę zasobami środowiska naturalnego. Stwierdzono również, że rozwój gospodarczy warunkuje właściwą ochronę środowiska naturalnego, stąd niezbędna jest pomoc rozwojowa dla krajów biedniejszych.

one w pełni zrealizowane, zwłaszcza w zakresie nierówności społecznych, bezrobocia, czy nadmiernej eksploatacji zasobów naturalnych. Jednakże, raport ONZ ocenia, że udało się m.in. zmniejszyć skalę skrajnego ubóstwa, zwiększyć dostęp do czystej wody pitnej oraz do edukacji na poziomie podstawowym [9].

Dla Agendy 2030 przewidziano kolejny piętnastoletni okres, tj. do 2030 roku, przy czym ukierunkowana jest ona na wszystkie kraje i na ich wewnętrzne polityki społeczno-gospodarcze oraz na realizację globalnego paryskiego porozumienia (z grudnia 2015 roku) w sprawie hamowania zmian klimatycznych. Immanentną częścią Agendy 2030 jest instrumentarium jego realizacji, zawarte w tzw. planie działań *Addis Abeba* (z lipca 2015 roku), zawierającym narzędzia i środki (zasoby), zarówno budżetowe poszczególnych krajów jak i prywatne oraz pomocowe, przekazywane na cele wspierania rozwoju krajów biedniejszych (ODA – *Official Development Assistance*) [13].³ Powinny one służyć do realizacji strategii polityczno-gospodarczych danych państw i ugrupowań państw oraz regionów świata. Agenda 2030 wyznacza zrównoważone i przyjazne środowisku naturalnemu, systemy gospodarowania i zarządzania społeczno-gospodarczego oraz środowiskowego, niezależnie od ustrojów społeczno-politycznych i gospodarczych. W założeniu, taka kompleksowość Agendy 2030, powinna pozwolić na bardziej zrównoważoną produkcję i konsumpcję⁴ [2], co jest jednym z warunków realizowania bardziej zrównoważonej gospodarki zasobami naturalnymi i skutecznego oddziaływania na zmiany klimatu. W programach chodzi o trzy wymiary: gospodarczy, społeczny i środowiskowy.

Pomiędzy 17 celami Agendy 2030 istnieją wzajemne zależności przyczynowo-skutkowe, np. pomiędzy wzrostem zatrudnienia, a ograniczeniem ubóstwa, pomiędzy ograniczeniem ubóstwa a polepszeniem stanu środowiska naturalnego. Kompleksowość i komplementarność Agendy 2030 może mieć bezpośredni pozytywny wpływ na stopień realizacji jej celów (CZR). **Nasuwa się jednakże podstawowa wątpliwość – na ile tak szeroki i ogólnosiwiatowy program rozwoju zrównoważonego może być skutecznie realizowany**, wobec wyraźnego zróżnicowania interesów gospodarczo-politycznych różnych grup społecznych, państw i ugrupowań państw, wobec oligarchizacji niektórych gospodarek, w tym postsocjalistycznych, wobec słabnącej roli państw przy równoległym umacnianiu się roli korporacji transnarodowych (KTN) i ogólnosiwiatowej finansjery.⁵ Gospodarka wolnorynkowa jest podatna na kryzysy

społeczno-gospodarcze [1],⁶ ze względu na globalne powiązania finansowo-gospodarcze i handlowe, co nie będzie ułatwiać realizacji Agendy 2030. Rozszerzająca się globalizacja pogłębia stopień nierównowagi gospodarki światowej, zwiększa degradację środowiska oraz nierówności społeczne, w tym pomiędzy Północą a Południem [7. s. 325].⁷

Taka wątpliwość jest tym bardziej uzasadniona, że nie została w pełni zrealizowana, mniej kompleksowa, odnosząca się do najbardziej newralgicznych obszarów społeczno-gospodarczych w krajach biednych, Milenijna Agenda 21.

W przeszłości, różne społeczności, dynastie, czy inne systemy władzy zawsze dążyły do wzrostu dobrobytu i zamożności, zarówno w pojęciu elitarnym, jak i egalitarnym, natomiast równoległe z rozwojem społeczno-gospodarczym zwiększała się polaryzacja zamożności i pojawiały się strefy biedy i ubóstwa.⁸ Prowadziło to do buntów, powstań i rewolucji, do najazdów grabieżczych oraz wędrówek ludów a tym samym do niszczenia danych systemów władzy i dorobku społeczno-gospodarczego. Powstawały nowe systemy władzy i następował ponowny rozwój społeczno-gospodarczy, często realizowany w ramach mniej lub bardziej realnych systemów, niekiedy wręcz utopijnych, np. komunistycznych.

Pokojowa idea Agendy 2030, niejako wyprzedza potencjalne kryzysy społeczno-polityczne, które nastąpiłyby w przypadku głębokiego globalnego załamania gospodarczego (nierównowagi gospodarki światowej). Pomimo to, wydaje się, że nie jest ona w pełni realna, zwłaszcza w krótkim okresie do 2030 roku.

Realizacji celów Agendy 2030 nie przyspieszy również, w sposób istotny, zewnętrzna pomoc ekonomiczna dla krajów biednych, niezależnie od jej wielkości.⁹ Zawsze pozostanie ona niewystarczająca i nietrwała oraz co może być najważniejsze – dezaktywująca zawodowo miejscową ludność – beneficjentów. Warto podkreślić, że polaryzacja zamożności, w tym ubóstwo, występuje nie tylko w krajach słabo rozwiniętych, ale również w państwach i ugrupowaniach państw wysoko rozwiniętych, np. aż ok. 15% Europejczyków żyje w biedzie, mimo wysokiego średniego poziomu dochodu *per capita*¹⁰ [6, 11].

Być może, największym powodem niepowodzeń w zakresie kreowania ogólnosiwiatowego zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego, jest struktura pomocy oferowana krajom biednym. W większym stopniu dostarcza się tym krajom, ze względów komercyjnych, środki konsumpcji, zamiast środków produkcji oraz infrastruktury [3]. Inwestycje dokonywane w krajach najslabiej rozwiniętych, głównie przez korporacje międzynarodowe, ze względu na tanią siłę roboczą, są niekompleksowe i niekomplementarne

3 Patrz – United Nations (General Assembly) – *Resolution adopted by the General Assembly on 27 July 2015. Addis Ababa Action of the Third International Conference on Financing for Development*. 17 August 2015 (*Addis Ababa Action Agenda*) - wersja internetowa, luty 2016 r. W celu realizacji Agendy 2030 niezbędne jest, jak się szacuje (por. *Resolution... Addis Ababa Action Agenda*, punkt 51, s. 17/37), zwiększenie wartości środków ODA, w tym poprzez zwiększenie składek krajów wysoko i względnie wysoko rozwiniętych (w tym Polski) do poziomu 0,7% PKB. Porozumienie w tej sprawie zostało podpisane przez szefów 170 państw w Paryżu 22 kwietnia bieżącego (2016) roku.

4 Jak stwierdza w Encyklice *LAUDATO SI'* (s. 39) Papież Franciszek: „... marnotrawstwu ulega niemal jedna trzecia produkowanej żywności, a żywność, którą się wyrzuca, jest niejako żywnością kradzioną ze stolu ubogich.”

5 Jak stwierdza w Encyklice *LAUDATO SI'* (s. 43) Papież Franciszek: „Godna zauważenia jest słabość... polityki międzynarodowej. To jak bardzo polityka jest podporządkowana technologii i finansom, widać w niepowodzeniach światowych szczytów na temat środowiska.”

6 Potwierdzenie takiej tendencji jest zawarte w książce: Bellamy Foster J., McChesney R.W., „*Kryzys bez końca*”, Instytut Wydawniczy Książka i Prasa, Warszawa, 2014; tłumaczenie z ang. Grzegorz Konat.

7 Por. Mazur-Wierzbicka E., „*Miejsce zrównoważonego rozwoju w polskiej i unijnej polityce ekologicznej na początku XXI wieku*”, Uniwersytet Szczeciński (wersja internetowa, luty 2016 r.), s. 325.

8 Różnicowania ludzi pod względem sprawności fizycznej, intelektualnej, pauperyzowanych na skutek klęsk i nieszczęść życiowych, itp.

9 Poważnym ograniczeniem wielkości wsparcia krajów słabiej rozwiniętych może być również względnie wysokie zadłużenie krajów wysoko lub względnie wysoko rozwiniętych, finansujących to wsparcie. Np. dług publiczny Polski wynosi 51% PKB, Niemiec 74% PKB, Wielkiej Brytanii 88% PKB.

10 Por. Rosicki R. – *Międzynarodowe i europejskie koncepcje zrównoważonego rozwoju*. Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Przegląd Naukowo-Metodyczny. Nr 4/2010, s. 14 (za tekstem – *Strategia Goettersborska; Komunikat Komisji Zrównoważona Europa...* Bruksela 2001 r.).

z potrzebami rozwoju gospodarczego danego kraju.¹¹ Nie rozwija się potencjału wytwórczego tych krajów, a dodatkowo poprzez nadmierny eksport środków konsumpcji i pomoc humanitarną, w tym żywnościową, hamuje się ich samowystarczalność gospodarczą, zwłaszcza żywnościową. Następuje poszerzenie ubóstwa krajów biednych, ze względu na ograniczanie aktywizacji zawodowej ludności. W konsekwencji, prowadzi to do wzrostu zadłużenia tych krajów, a w efekcie do zahamowania jakiejkolwiek perspektywy rozwojowej.¹² Rynek światowy staje się coraz wyraźniej podzielony na regiony (kraje) – eksporterów netto i importerów netto.¹³ Przy takiej polityce handlowej nigdy nie zostaną zlikwidowane ubóstwo i nierówności społeczno-gospodarcze. Wydaje się, że w celu urealnienia globalnego rozwoju zrównoważonego, Światowa Organizacja Handlu (WTO – *World Trade Organization*) powinna przeorientować politykę handlową, aby jej głównym celem było większe niż dotychczas¹⁴ kreowanie w krajach biednych i rozwijających się rozwoju aktywizacji inwestycyjnej, produkcyjnej i samowystarczalności gospodarczej, zwłaszcza żywnościowej (np. możliwość ograniczania eksportu do tych krajów produktów możliwych do wytwarzania, zwłaszcza w ich sektorach rolnych lub eksportu produktów konkurencyjnych dla danej krajowej produkcji rolno-żywnościowej).¹⁵

Jest wiele innych uwarunkowań realizacji Agendy 2030. Niektóre z nich będą przedmiotem omówienia w dalszej części artykułu.

Polska wdraża działania z zakresu zrównoważonego rozwoju gospodarczego, od akcesji do Unii Europejskiej (UE),

- 11 Inwestycje takie są na ogół korzystne dla korporacji transnarodowych, które stale zwiększają swoje przychody. Jak szacuje Paul Sweezy w latach 2004 – 2008 r. dochody największych 500 KTN wzrosły do poziomu 40% światowego dochodu (patrz – John Bellamy Foster, Robert W. McChesney – *Kryzys bez końca*, op. cit., s. 46).
- 12 Jak stwierdza w Encyklice *LAUDATO SI'* (s. 41) Papież Franciszek – *Zadłużenie zagraniczne krajów ubogich stało się narzędziem kontroli... Na różne sposoby kraje rozwijające się, w których znajdują się najważniejsze rezerwy biosfery, nadal napędzają rozwój krajów najbogatych, kosztem swojej teraźniejszości i przyszłości. O zadłużeniu krajów najsłabiej rozwiniętych, jako o szczególnym wyzwaniu, wymagającym pilnego rozwiązania, mówi się we wspomnianym planie działania Addis Abeba (*Resolution... Addis Ababa Action Agenda*, s. 27/37, punkt 93).*
- 13 Kreowanie statusu krajów **importerów netto** wynika z określonego poziomu rozwoju i struktury gospodarki danego kraju, a tym samym określonej wielkości eksportu i jego struktury. Jeśli gospodarka nie jest konkurencyjna, nie wytwarza nowoczesnych środków produkcji i konsumpcji o dużej wartości dodanej, to jej saldo w handlu zagranicznym jest permanentnie ujemne, co z czasem prowadzi do zadłużenia, sięgającego niekiedy wielokrotności dochodu narodowego. W efekcie, dany kraj wpada w pułapkę zadłużeniową i staje się niewypłacalny. Dotyczy to nie tylko krajów najmniej rozwiniętych, ale również pozostających na wyższym poziomie rozwoju, czego **przykładem jest obecnie np. Grecja**. W krajach takich nie będzie realizowany rozwój zrównoważony, gdyż gospodarowanie ma charakter prowizoryczny i sprowadza się do zarządzania najważniejszymi obszarami społeczno-gospodarczymi. Zarządzanie zasobami środowiska naturalnego oraz działania w zakresie hamowania zmian klimatycznych schodzą na dalszy plan; środowisko naturalne traktuje się raczej, jako źródło dochodu narodowego.
- 14 Przykładem preferencji handlowych dla krajów najsłabiej rozwiniętych (LDC – *Less Developed Countries*), naszym zdaniem niewystarczających, jest liberalizacja dostępu (barier celnych) towarów eksportowanych przez nie rynki państw wysoko rozwiniętych.
- 15 O pilnej potrzebie rozwiązania tych problemów również mówi w planie działań Addis Abeba (*Resolution... Addis Ababa Action Agenda*), stwierdzając, że niezbędne jest zintensyfikowanie inwestycji (zwłaszcza bezpośrednich – punkt 14 i 15, s. 11/37 i 14/37) w krajach najsłabiej rozwiniętych, poprzez bardziej ofensywną działalność np. banków regionalnych (punkt 33, s. 10/37), rozwojowych banków wielostronnych (*multilateral development banks* – punkt. 70 i 75, s. 21 i 22).

do czego zobowiązuje nas przyjęta przez Radę Europejską w 2001 r. (w Göteborgu) Strategia UE na rzecz zrównoważonego rozwoju (*Sustainable EU Development Strategy*), zmodyfikowana następnie w 2006 roku. Pisaliśmy o tym w poprzednich artykułach na łamach niniejszego pisma [3, 4]. Polska jest zobowiązana do realizacji rozwoju zrównoważonego poprzez zapis w Konstytucji RP. W art. 5 Konstytucji czytamy, że „...*Rzeczpospolita Polska...zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju...*”. Strategia zrównoważonego rozwoju Polski jest zawarta w dokumencie – „*Polska 25 – Długookresowa Strategia Trwałego i Zrównoważonego Rozwoju*”.

O kompleksowości tych działań, a jednocześnie o istocie programów rozwoju zrównoważonego, świadczy najlepiej układ 76 wskaźników monitorujących realizację tego programu rozwoju w Polsce, w poszczególnych wymiarach, a mianowicie: społecznym (26), gospodarczym (19), środowiskowym (24) oraz instytucjonalno-politycznym (7).¹⁶ Obejmują one mniej lub bardziej zagregowane obszary potencjalnych nierównowag rozwoju w poszczególnych obszarach. W praktyce może być ich znacznie więcej. Zatem, jeżeli nie nastąpią istotne zakłócenia, czy zjawiska kryzysowe w skali globalnej, unijnej (np. na skutek gwałtownego ograniczenia unijnych środków pomocowych w związku z potrzebą stabilizacji rosnącej ciągle migracji do Europy) i krajowej, to Polska jest przygotowana do dość skutecznej realizacji rozwoju zrównoważonego.

Trzeba jednak pamiętać, że jedna decyzja gospodarcza lub polityczna może spowodować nierównowagę, m.in. poprzez: załamanie krajowej produkcji, spadek dochodów w danej branży. Może o tym świadczyć np. zniesienie unijnych kwot mlecznych w sektorze rolno-żywnościowym, powodujące poważne zakłócenia opłacalności chowu bydła mlecznego. Innym przykładem mogą być restrykcje dotyczące eksportu rolno-żywnościowego z krajów unijnych na rynek rosyjski, co powoduje zakłócenia na danych rynkach krajowych, w tym polskim rynku rolnym i żywnościowym.

Celem niniejszego artykułu jest omówienie różnych aspektów Agendy 2030 i uwarunkowań jej realizacji, zwłaszcza powszechnie, w tym w regionach i krajach biednych oraz rozwijających się.

CELE I UWARUNKOWANIA REALIZACJI AGENDY 2030

Dwoma (1 i 2), najważniejszymi naszym zdaniem, **wymiernymi celami Agendy 2030, jest likwidacja ubóstwa i głodu w skali światowej.**¹⁷ **Pełna realizacja tych celów wydaje się być niemożliwa w krótkim okresie najbliższych kilkunastu lat.** Trwała likwidacja tych zjawisk wymaga nie tylko olbrzymich środków, ale i długiego kilkupokoleniowego okresu, potrzebnego na zbudowanie nowoczesnego potencjału produkcyjno-usługowego w danych krajach, zakładając kilkunastoletni okres za wystarczający, w celach 8 i 9 Agendy 2030. W celach tych mówi się o gwarancji **zatrudnienia** mieszkańców¹⁸ i tym samym o gwarancji odpowied-

16 Patrz – Główny Urząd Statystyczny (Urząd Statystyczny w Katowicach) – „*Wskaźniki zrównoważonego rozwoju Polski*”. Katowice 2011, s. 15 – 17 i dalsze.

17 Jak się ocenia, w planie działań Addis Abeba (*Resolution... Addis Ababa Action Agenda*, punkt 13, s. 5/37) na świecie żyje ok. 800,0 mln ludzi chronicznie niedożywionych.

18 W nowoczesnym, innowacyjnym przemyśle, w warunkach nowoczesnej infrastruktury.

nich płac i przychodów (*per capita*). To powinno zmniejszyć **nierówności społeczne** (cel 10), przy wsparciu kierowanym do najbiedniejszych grup społecznych. Zbudowanie nowoczesnego potencjału produkcyjno-usługowego¹⁹ w danych krajach wymaga zarówno wysokich nakładów finansowych, jak i długiego okresu na wykształcenie i przygotowanie wysoko kwalifikowanych kadr, niezbędnych go funkcjonowania gospodarki, co przewiduje się w Agendzie 2030 – cel 4 – **rozwój edukacji na wysokim poziomie**. O tym jak istotny jest to warunek świadczyć może sukces polskiej transformacji społeczno-gospodarczej, po 1989 roku, opartej, między innymi, na krajowych zasobach wysoko wykształconych i wykwalifikowanych kadr.

W Agendzie 2030 dwa cele, tj. cel 6 i 7 dotyczą minimalnych (poza żywnością) warunków życia (infrastrukturalnych)²⁰, tj. dostępu do **czystej wody i urządzeń sanitarnych** (w tym kanalizacji) oraz dostępu do **tańszej i czystej energii**. Jest to niezwykle kosztowne zadanie, niemożliwe do realizacji w rejonach trudno dostępnych, objętych długotrwałymi konfliktami wojennymi, np.: na Bliskim Wschodzie, w niektórych rejonach Azji, Afryki, czy Ameryki Południowej. Jak długotrwałe są to inwestycje świadczyć mogą np. realia polskie. Mimo intensywnej rozbudowy infrastruktury wodociągowo-kanalizacyjnej, zwłaszcza od 2004 roku, ciągle istnieją duże potrzeby rozwojowe, zwłaszcza w rejonach wiejskich. Analogiczna sytuacja jest w zakresie niekonwencjonalnych, odnawialnych źródeł energii (OZE). Są to inwestycje nowoczesne, dopiero upowszechniane, nawet w krajach wyżej rozwiniętych, tak jak np. Polska. Wiele krajów zwłaszcza uboższych preferuje tradycyjne źródła energii (drewno i węgiel) i trudno będzie wymusić na nich, ze względów ekonomicznych, szybkie zastąpienie ich przez źródła OZE (dotyczy to również Polski).

Zakładając, że w najbliższych kilkunastu latach, wszyscy mieszkańcy Ziemi będą mieli zapewniony dostęp do środków konsumpcji (w tym żywnościowych) cel 12 Agendy 2030 zakłada wdrożenie **zrównoważonej konsumpcji (i produkcji)**, co wymaga dłuższego okresu, a przede wszystkim – przyhamowania wyścigu producentów środków konsumpcji w zakresie ich ilości, nowoczesności i „zdobywania rynku”. Niestety, wydaje się to zupełnie niemożliwe w nieuregulowanej gospodarce rynkowej (**popytowej**), bez aktywnej roli administracji państwowej, nawet przy wykształceniu właściwych, przyjaznych środowisku naturalnemu, nawyków konsumentów (optymalizujących, a nie maksymalizujących konsumpcję). W efekcie, prowadzić to będzie do nadmiernego zużycia energii, niszczenia środowiska naturalnego i jego zanieczyszczenia nadmierną ilością odpadów.

Optymalna konsumpcja oraz właściwa **ochrona zdrowia** (cel 3) i właściwe (zrównoważone) warunki życia w dużych miastach i lokalnych miejscowościach (cel 11) są również istotnymi warunkami gwarantującymi wysoką jakość życia. Jest to kolejny bardzo kosztowny i chyba niemożliwy do realizacji obszar Agendy 2030. Niemożliwe jest rozluźnienie gęstości zabudowy miast (często bez żadnej zieleni, czy parków śródmiejskich) oraz likwidacja olbrzymich slumsów w niektórych metropoliach, np. w Indiach. Jeżeli chodzi o służbę zdrowia, to jej podstawowym obecnie problemem jest

stały wzrost kosztów leczenia na skutek stosowania nowoczesnej drogiej aparatury i leków. Administracja danego kraju jest najczęściej bezradna wobec wysokich cen tych środków, wytwarzanych przez międzynarodowe niezależne korporacje. Wydaje się, że w najbliższym okresie, koszty leczenia będą stale wyprzedzały możliwości ich pełnego pokrycia przez pacjentów.

W Agendzie 2030 trzy cele poświęcone są bezpośredniej ochronie przyrody: cel 13 – **działania w zakresie hamowania zmian klimatu**²¹, cel 14 – **ochrona wód** (życia pod wodą) oraz cel 15 – **ochrona ziemi** (w tym rolniczej, obszarów ważnych przyrodniczo).²² Jeżeli chodzi o porozumienia światowe w zakresie hamowania niekorzystnych zmian klimatu, to już od dziesiątków lat widoczna jest niechęć niektórych najwyżej rozwiniętych krajów do ratyfikowania, a następnie realizowania globalnych porozumień klimatycznych, podejmowanych w ramach Konwencji ONZ dotyczącej zmian klimatycznych. Dlatego, w Porozumieniu ze Szczytu Klimatycznego w Paryżu (z grudnia 2015 roku), zawarto apel ażeby kraje, które jeszcze tego nie zrobiły, ratyfikowały i realizowały Porozumienie Klimatyczne z Doha (dotyczące Protokołu Klimatycznego z Kioto), czy Porozumienie Klimatyczne z Cancun²³ [12, s. 15]. Cele Porozumienia Klimatycznego z Paryża są bardzo ambitne (mimo oporu i braku dyscypliny ze strony niektórych krajów szybko rozwijających się) w zakresie ograniczenia emisji gazów cieplarnianych. Celem jest osiągnięcie wzrostu średniej temperatury Ziemi do 2020 roku, o mniej niż 2°C, najlepiej tylko o 1,5°C powyżej średniego poziomu temperatury Ziemi z okresu przedindustrialnego (*pre-industrial level*). Niezbędne jest ograniczenie światowej emisji gazów cieplarnianych do wielkości 40 mld ton do 2025 – 2030 roku, zamiast 55 mld ton [12, s. 2-3].

Dwa wspomniane cele (14 i 15), ważne dla ochrony przyrody, wymagają powszechnej akceptacji i determinacji wszystkich krajów w celu zachowania, co najmniej minimalnych zasobów np. połowowych mórz i oceanów oraz zachowania właściwej żyzności gleb uprawnych i bioróżnorodności roślin i zwierząt. Tymczasem, widoczna jest nadmierna eksploatacja połowowa mórz i oceanów, np. w odniesieniu do tuńczyka oraz niszcząca – glebę, rośliny i dzikie zwierzęta – intensyfikacja rolnicza a także rozszerzanie powierzchni uprawnych, np. kosztem dżungli amazońskiej.

Trzy cele Agendy 2030, dotyczą aspektów mniej wymierzonych – społeczno-politycznych i instytucjonalnych, a mianowicie: cel 5 – **równości płciowej**, cel 16 – **pokoju, sprawiedliwości oraz silnych instytucji**, cel 17 – **partnerstwa dla realizacji celów Agendy 2030 – CZR**. W obecnej sytuacji politycznej są one bardzo trudne do realizacji. Kolejne powstające konflikty militarne, ofensywy polityczno-militarne nowych potęg światowych (przykładem jest Bliski Wschód) nie sprzyjają upowszechnianiu pokoju i sprawiedliwości (realizacji celu 16). Osiągnięcie powszechnej równości płciowej (cel 5) również nie jest możliwe ze względu na izolacyjność i uwarunkowania obyczajowo-kulturowe niektórych kultur, krajów i rejonów świata. Dość realne jest wzmacnianie partnerstwa dla realizacji celów Agendy 2030 (cel 17), poprzez zwiększanie determinacji instytucji

19 Por. również punkt 15, s. 6/37 w – *Resolution ... Addis Ababa Action Agenda*.

20 Por. również punkt 14, s. 6/37 w – *Resolution ... Addis Ababa Action Agenda*.

21 Wydaje się, że ten **klimatyczny cel** Agendy 2030 należy uznać za najważniejszy i najpilniejszy do realizacji.

22 Por. również, np. punkt 17, s. 7/37 oraz punkty – 63 i 64, s. 63 i 64 w – *Resolution... Addis Ababa Action Agenda*.

23 Patrz – United Nations – *Adoption of the Paris Agreement* (Proposal by the President) – FCCC/CP/2015/1.9, 12 December 2015, s. 15 (wersja internetowa, luty 2016 r.).

rządowych i równoległe – pozarządowych, w zakresie stymulowania procesów rozwoju zrównoważonego.

Podstawowym warunkiem realizacji celów Agendy 2030 w ujęciu globalnym, jest to, aby *wszyscy partnerzy* (państwa sygnatariusze Agendy 2030 – dopisek autorów) *posiadali skuteczne instytucje oraz umiejętności i zdolności w zakresie zasobów ludzkich niezbędne do wyeliminowania ubóstwa oraz zapewnienia zrównoważonego rozwoju* [5 s. 7, 14].

WNIOSKI

Na podstawie powyższej analizy można wyciągnąć następujące wnioski:

- Wydaje się, że trudno będzie zrealizować w pełni wszystkie cele Agendy 2030, zwłaszcza w zakresie powszechnego wyeliminowania głodu i ubóstwa. Może to być niemożliwe ze względu, między innymi, na brak jedności wszystkich państw świata, w tym niektórych ważnych „aktorów” w sferze gospodarczej, politycznej, ale również militarnej. Może przeważać chęć do realizacji własnych strategii rozwojowych niektórych krajów oraz korporacji transnarodowych (KTN), bez względu na niekorzystne skutki gospodarczo-społeczne i środowiskowe w niektórych częściach globu. Istotne są również inne bariery pełnej realizacji celów Agendy 2030, jak np. problemy wewnętrzne niektórych krajów i ugrupowań krajów (np. nadmierna migracja do Europy, konflikty etniczne i polityczne, zagrożenia i konflikty militarne i tym samym potrzeba dozbierania się, kryzys gospodarczy, czy bardzo duże zadłużenie danego kraju). W okresie realizacji Agendy 2030 nie należy wykluczać również regionalnego, czy globalnego kryzysu gospodarczego na wzór ostatniego kryzysu z lat 2008-2009 r. **Najważniejszy jest jednak fakt wdrażania niezwykle cennej i potrzebnej koncepcji zrównoważonego rozwoju**, dającej szanse rozwoju osobom indywidualnym, grupom społecznym, czy poszczególnym krajom, w tym najsłabiej rozwiniętym;
- Za najważniejszy i najpilniejszy cel Agendy 2030, mimo istotnych pozostałych celów, należy uznać **cel 13, tj. hamowanie niekorzystnych zmian klimatycznych**;
- Wydaje się, że najbardziej zaawansowanymi w promowaniu i realizacji rozwoju zrównoważonego są kraje europejskie (zwłaszcza tworzące Europejski Obszar Gospodarczy), w tym oczywiście Polska. Jednak, rosnące problemy migracyjne, zadłużenie niektórych państw unijnych, zagrożenie militarne itp., mogą nie sprzyjać stabilizacji rozwoju zrównoważonego w Europie;
- Niezależnie od tak pozytywnej oceny realizacji rozwoju zrównoważonego w Europie i w Polsce, niezbędne jest ciągle udoskonalanie działań w tym zakresie, ze względu na naturalne sprzeczności występujące w rozwoju gospodarczym (np. intensyfikacja polskiego rolnictwa, ekstensywny rozwój budownictwa, zarówno mieszkaniowego jak i produkcyjnego niekorzystnie wpływają na środowisko). Niezbędne jest ciągle doskonalenie wskaźników monitorujących stan zrównoważenia rozwoju gospodarczego. Stosowane w Polsce wskaźniki ładów środowiskowych dotyczą: lesistości, powierzchni obszarów chronionych i uszkodzeń drzewostanów²⁴, a pomijają tak istotną kwestię jak kurczenie się bioróżnorodności, zarówno flory, jak i fauny.

LITERATURA

- [1] **BELLAMY J., R. MCCHESENEY. 2014.** Kryzys bez końca, Warszawa: Instytut Wydawniczy Książka i Prasa.
- [2] **Encyklika LAUDATIO SI'** Ojca Świętego Franciszka poświęcona trosce o wspólny dom. (wersja internetowa z września 2015 roku).
- [3] **GRUCHELSKI M., J. NIEMCZYK. 2013.** „Zrównoważony unijny rozwój społeczno-gospodarczy z uwzględnieniem polskiego sektora rolno-żywnościowego i wsi; ocena trafności działań”. Postępy Techniki Przetwórstwa Spożywczego 1: 125-135.
- [4] **GRUCHELSKI M., J. NIEMCZYK. 2015.** „Zrównoważony rozwój społeczno-gospodarczy; idea a warunkowania realizacji (w świetle Encykliki Papieża Franciszka – LAUDATIO SI)”. Postępy Techniki Przetwórstwa Spożywczego 2: 151-155.
- [5] **KOMISJA EUROPEJSKA. 2015.** Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów. Globalne partnerstwo na rzecz eliminacji ubóstwa i zrównoważonego rozwoju po roku 2015. Bruksela, dnia 05.02.2015 r. (COM (2015) 44 final – wersja internetowa, luty 2016 r.).
- [6] **KOMISJA EUROPEJSKA. 2015.** Komunikat prasowy (dotyczący nowej agendy Organizacji Narodów Zjednoczonych na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030). Bruksela, 25 września 2015. (wersja internetowa, luty 2016 r.)
- [7] **MAZUR-WIERZBICKA E. 2015.** Miejsce zrównoważonego rozwoju w polskiej i unijnej polityce ekologicznej na początku XXI wieku. Uniwersytet Szczeciński (wersja internetowa, luty 2016 r.).
- [8] **NAGÓRNY W. 2011.** Polityka społeczna a zrównoważony rozwój. Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Seria: Pragmata tes Oikonomias. Katowice: Śląska Wyższa Szkoła Zarządzania im. Gen. Jerzego Ziętka w Katowicach. (wersja internetowa, luty 2016 r.).
- [9] **OŚRODEK INFORMACJI I DOKUMENTACJI EUROPEJSKIEJ (OIDE). 2015.** Agenda rozwojowa UE po 2015 roku (według stanu na dzień 28.09.2015). Biblioteka Sejmowa. (wersja internetowa, luty 2016 r.).
- [10] **ROSICKI R. 2010.** Międzynarodowe i europejskie koncepcje zrównoważonego rozwoju. Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Przegląd Naukowo-Metodyczny, Nr 4: 44–56. (wersja internetowa, luty 2016 r.).
- [11] **SADOWSKI A. 2012.** Zrównoważony rozwój gospodarstw rolnych z uwzględnieniem wpływu wspólnej polityki rolnej Unii Europejskiej. Poznań: Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu.
- [12] **UNITED NATIONS. 2015.** Adoption of the Paris Agreement (Proposal by the President) – FCCC/CP/2015/1.9, 12 December 2015. (wersja internetowa, luty 2016 r.).
- [13] **UNITED NATIONS. 2015.** Resolution adopted by the General Assembly on 27 July 2015. A/RES/69/313. 12 August 2015.
- [14] **UNITED NATIONS. 2015.** The 2030 Agenda for Sustainable Development. New York 2015. (wersja internetowa, luty 2016 r.).

24 Patrz – Główny Urząd Statystyczny (Urząd Statystyczny w Katowicach) – „Wskaźniki zrównoważonego rozwoju Polski”, Katowice 2011, s. 147 – 151.